

dela; nasprotno zahtevanje zamori morda že vplamteno ljubezen do šole in dela, ter jim jo pristudi.

Zahtevati mora se od otrok, da bodo pisala kolikor mogoče domá, nikdar pa v šoli obrezovali, in ako se to v šoli godí, naj se godí v prostem času, nikdar pa ne med učenjem.

Obrezovanje (špičenje) med učenjem vzrokuje ropot, šepetanje, suvanje, toženje i. t. d., kar podučevanje zeló zaderžuje.

Kakor se vadi mišljenje in učenje skupno na podlagi ogledovanja, tako podučevati mora se pisanje in branje na podlagi vsega tega. Pri skupnem podučevanju pisanja in branja imeti moramo naj pred stvar samó in potem še le znamenje, katero jo predstavlja. Čerke so zavoljo glasov, in ne glasi zavolj čerk.

Tudi ne bomo stvar samo ogledovali, kajti glas se more malo ogledovati, k večjemu z drugim primerjati, a ogledovali bomo, takorekoč, glas v podobi, to je, znamenje, katero nam glas pomenja.

Ko otrok iz primerne besede izvê glas, pokaže se mu pismeno znamenje, katero se vsestransko ogleduje in primerja. Pismenke kazati morajo se pred tiscinami, ker so pismenke pred bile, in tudi zato, ker morajo otroci pismenko ponarejati, da se vadijo pisanja; s tem pa se jim glas in znamenje bolj v spomin vtisne, in ako poznajo pismenko, bodo tiscico brez vse težave lahko poznali, ker so si navadno zeló podobne.

Ko se čerka vsestransko ogleda, naj jo učenci pišejo in potem berejo. Drug za drugim naj gre k tabli, ter na učiteljevo narekovanje k novi čerki že poznane čerke pripisuje in skupno izgovarja. Kar se piše, naj se bere, in kar se bere s stenskih tabel ali v abecedniku, naj se piše. S prepisovanjem se vse bolj zapomnuje, ter se ob enem vadi pisanje in pravopisje. Tako naj se učenci vadijo, da pridejo do velikih čerk. Ako eden ali drugi precej prave ne zadene, ne togoti se, ampak misli, da je otrok otrok in misli po otročje, ter ga na pravo pot napeljuje. Otrok potrebuje za telesni kot dušni razvoj pogosto v mali meri lahko prebavljive pa tečne hrane.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

35. Druga v srednjih šolah potrebna knjiga je bila b) Berilo ali Čitanka. — Perva slovnica Potočnikova ima sicer nekoliko beriva v vezani in nevezani besedi, vendar premalo; še manj ga ima Metelkova v izrekih, pregovorih in basnih. Tedaj ukaže vlada, naj se sestavijo posebne berila slovenske; kar se razglasi, da prof. J. Macun v kratkem spiše knjigo,

ktera bi se v ta namen mogla porabiti, in res pride na svetlo „Cvetje jugoslavjansko“ s dodanimi cveti drugih slavjanskih vertov. Zložil Ivan Macun. I. Cvetje slovenskiga pesništva. U Terstu. 1850. 8. XII. str. 270. —

Metelko dobi to knjigo v presojevanje. Kakor slovnica Malavašičeva, ima tudi ta, v kratkem zložena, dokaj pomanjkljivost in napak, ktere je razkazal Metelko v nemško pisani razsodbi. Z ozirom na svoj spis „Sloven ali Slovan (gl. IX, 32.), graja koj naslov „jugoslavjansko“, napéno rabo predlogov *u-* in *v* posebej in v sestavi, krajše in daljše oblike osebnih zaimek (njega-ga, njo-jo itd.), nepotrebnih nemščic ali germanizmov (p. za dosegnuti, za izreči, za povedati; za ode derži, za hymne derži, češ, deržati je halten, ne pa dafür halten; sem slišijo primeri, ker slišijo je hören, ne pa gehören; cilj n. namen; se čez nje n. jim smeje itd.) slovnične pomote v naglaskih, v pisavi in drugih jezikoslovnih rečeh (na pr. zmisel n. smisel, gen. smisla der Sinn; ganenje, vzdignenje n. ganjenje, vzdignjenje; slobodni n. svobodni, „denn sloboda u. slobodno ist eine kroatische Volkskorruption“, kakor kolonik n. kanonik; ne imamo, ne so n. nimamo, niso; reka, ki se valja brez ogleda na bereg n. ki se vali na breg; listom in pismam n. pismom; da ga braveci radi poslušajo n. beró; vsakdanje djanja, ki nje bravec vsak dan opravlja d. h. alltägliche Handlungen, die der-Leser alltäglich verrichtet, wie tautologisch! S človečjim sercom n. s človeškim sercem; s celim svetom n. z vsim svetom, ta igra se ljudem manje dopade - dopasti ist kein Reflexivum - daher ohne se; služkinja n. služabnica, utemeljeno n. uterjeno; na višjoj izobraženosti današnjoj n. na današnji viši izobraženosti; obudjena po preišlovanju nadčlovečanskiga n. obujena po preišljevanji nadčloveškiga; da njim ni je časa zapirati nje — „der gemeine Slowene wie auch der sich an die slov. Grammatik haltende Literat würde es so sagen: da jim ni časa zapirati jih itd.“).

»Ganz verwerflich sind die vielen hier vorkommenden Härten, die den Slowenen theils immer theils schon seit Jahrhunderten fremd und daher unerträglich sind z. B. Gerški, junacki, satirički, dramički, liričkoepički, divjački usf. Die Slowenen in Krain und in den nächsten Nachbarschaften sprechen hier immer das *s* vor *k*: Gerški, junaski, divjaški itd.; živečno n. živo, pesništvo n. pesništvo, clovečansko n. cloveško, clovečanstvo n. cloveštvo; on njoj je kazal — gde njoj je težko bilo, da nji dušo ukrepi za dalje — unter den Slowenen Krains ganz unbekannte Härten und Unrichtigkeiten! —

Die hier S. 17 bis S. 21 aufgenommenen Lieder sind ohne Einen erhabenen Ausdruck und in jeder Beziehung so werthlos, dass sie kein Pädagog in den Händen seiner Schüler wünschen wird. — Von den weiter hier aufgenommenen Gedichten haben mehrere zwar in sich selbst einen Werth, den sie aber leider durch fehlerhaften Abdruck zum Theile einbüßen z. B. S. 50.: Alj kadar odtegne — Iz serc jo pobegne st. Alj kadar pobegne — Iz serc jo potegne; S. 196 — pomoč je revšina — ist nach dem Wortlaute eine Thorheit statt des erhabenen Sinnes — pomoč je rešivna etc.

Endlich sind von S. 215 bis zum Schluss S. 270 serbische Lieder, die den Slowenen ohne ausführliche in einer ihnen verständlichen Sprache verfasste lexikalische und grammatische Erklärungen, die hier ganz fehlen, grösstentheils unverständlich sind und mithin für selbe nicht geeignet.

Gefertigter glaubt überhaupt aus vorstehenden Gründen seine Ueberzeugung dahin aussprechen zu müssen, dass das gegenwärtige Werk für studierende Slowenen ganz unbrauchbar ist.

Morebiti tudi vsled te razsodbe „Cvetje slovenskiga pesništva“ ni bilo sprejeto v srednje šole. Lastne slovenske berila pa sta z nekterimi pomočniki sestavila in vredila za nižo gimnazijo dr. Bleiweis v Ljubljani (I, 1850. II, 1852. III, 1854. IV, 1855.), za višo pa dr. Miklošič na Dunaju (V, 1853. VI, 1854. VII, 1858. VIII, 1865.), s kterimi so si odslej pomagovali gimnazijski učitelji pri razlaganji slovenskega jezika.

L. 1850 dobi Metelko v presojo še „Kerščanski katolški nauk“ za slovenske ljudske šole labudske škofije, ne bi li bil pripraven tudi za ljudske šole ljubljanske škofije. Tudi ta nemški pisana razsodba je znamenita, in naj posnamem nekoliko iz nje!

Čudi se Metelko najprej, kako je mogla tiskarna tako zmešati nauk o sveti veri, da se nahaja vse križem, na pr. prej o terpljenji in smerti Kristusovi, kot o njegovem spočetji in rojstvu. Koliko zmešnjavo v zapopadkih kaže vprašanje: „Je več takih skritih krajev, ki se jim pekel pravi?“ — sej še tako priprosti človek ume ločiti vice, predpekel in pekel! — Nauk o zapovedih je prepomanjkljiv. S. 39 auf die Frage: »Kaj je v sedmi zapovedi zapovedanoga?« wird, was doch den Leuten oft einzuschärfen sehr nöthig ist, mit keiner Sylbe erwähnt, dass uns dieses Gebot zur Pflicht macht, durch Arbeitsamkeit und Fleiss uns ein Eigenthum zu erwerben, das Erworbene durch Sparsamkeit zu erhalten, dasselbe gut zu verwenden und mit Wenigem zufrieden zu sein. Was doch sonst in unseren Katechismen wenigstens mit einigen wenigen Worten gesagt wird.

Hinsichtlich der vielen hier vorkommenden unnöthigen Härten, Germanismen und anderen Sprachunrichtigkeiten findet Gefertigter noch weit mehr zu rügen.

Der hier so häufig zu lesende Genitiv der Adjective auf oga: pravoga, čistoga, drugoga etc. ist nicht slowenisch, sondern serbisch, denn die Slowenen haben nie so gesprochen. Diess, und dass die gegenwärtig noch üblichen slowenischen Formen, die man hier in der falschen Meinung das Alte herzustellen durch serbische verdrängen will, älter als die serbischen sind, und dass ferner die slowenischen Urkunden viel tiefer in das Alterthum reichen als die serbischen, haben Dobrovský, Vostokov und andere Gelehrte schon längst erwiesen. Doch sollen wir diesen Formen vielleicht desswegen den Vorzug geben, weil sie fremd sind? — Allein sie bringen in unseren sich durch Wohlklang auszeichnenden Dialekt, wo sie nicht passen, um so mehr eine unerträgliche Härte als sie ungemein häufig sich wiederholen. Wenn den Slowenen schon drugiga zu hart klingt, und es deshalb durch družiga oder družjiga zu lindern pflegen, so muss ihnen drugoga zum Eckel werden.

Tako je osoba po serbski, kjer pišejo tudi sobé, sobóm, po slovenski pravimo sebe, seboj, toraj prav le oseba; do toga n. do tega, sercom, delavcom n. sercem, delavcem; davati n. dajati. Napak je vse-

veden, vsemogočen n. vsegaveden, vsegamogočen, ali še bolje vsegavedoč, vsegamogoč, kakor je pisal naš Dalmatin že l. 1584. —

Kolikokrat je *u* in *v*, *lj* in *nj* ravno na robe, p. sedajno n. sedanje spolnenje n. spolnjenje, alj, nikolj n. ali, nikoli; z ktero, z tem, n. s ktero, s tem; društvo, ubožstvo n. društvo iz drugstvo, ubožstvo iz ubogstvo (das *gs* gehet niemals in *s* sondern immer in *s* über; nur das einfache *g* für sich, d. i. mit einem darauf folgenden Vokal wird in *s* verwandelt); nesem, n. nisim, nisem (nejsim, nis'm). Se poslužiti (sich bedienen) vseh pripomočkov, kaj sliši (was gehört) h kerščanski pravici? je bolje po slovenski povedano v naših katekizmi. Tako je nemščica tudi: pod podobami kruha in vina; ker ste le dve, toraj pod podobama ali posebej pod podobo. Čemu pač nenavadne oblike: kdé, tote, koji, nego ali marveč, ker imamo kaj poštene (ganz untadelhafte) domače: kjé, té, kateri, ampak itd.

»Es ist allerdings gut sich dergleichen Wörter zu merken, weil sie bei unseren Nachbarn den Kroaten üblich sind, allein in einen für die Kinder geschriebenen Katechismus gehören sie nicht.

Man sieht bei mehreren Literatoren heutiges Tages, dass sie lieber durch Herbeziehung fremder Elemente in unsere Sprache auffallen als durch Gründlichkeit gefallen wollen.

Unmöglich würden die Kinder einen Religionsunterricht beherzigen können, den man ihnen in einer theils mit unbekanntem Wörtern theils mit fremdartigen Biegungen bekannter Wörter gemengten Sprache, wie es die gegenwärtige ist, vortragen würde. Zweifelsohne würde eher ein Gelächter, als eine Beherzigung bei ihnen erregt werden, wenn man ihnen wörtlich sagte, wie es z. B. S. 61 zu lesen ist: »Ako grešnik ne veli samo z besedo, da ga greva, marveč je tudi v serci ginjen«. Oder wenn man aus S. 45 an sie die Frage stellt: »Zakaj opravlja mešnik daritvo svete meše?«

Da Gefertigter eines Theils glaubt, dass jedermann, der nur einigermaßen mit der älteren und neueren slowenischen Literatur bekannt ist, einen solchen Rückschritt der Sprache, wie er sich hierin zeigt, für kaum möglich halten würde; so kann er auch andern Theils nicht umhin dafür zu halten, dass dieser »Kerščanski katolški nauk« für die diessdiözesanigen Volksschulen aus obigen Gründen durchaus nicht geeignet sei.

Iz tega se vidi, kako zvésto in na tanko je presojal Metelko vsaktere pisarije; kako je zahteval, da se lepa resnica kaže tudi v lepi besedi; kako so se mu gnjusili tako imenovani „Büchermacher ali Bücherfabrikanten“, kakoršnih je dokaj bilo vzlasti od l. 1848 prav po nekdanji Prešernovi pesmi:

»De zdej, ko že na Krajnskim vsak pisari,
Že bukve vsak šušmár daje med ljudi,
Ta v prozi, uni v verzih se slepari« itd. —